

Polgár a demokráciában 7-12. évfolyam

Programtanterv

„A” típusú programcsomag

Programfejlesztési Központ - Szociális, életviteli és környezeti kompetenciák

Készítette: Gönczöl Enikő

I. ÁLTALÁNOS ÁTTEKINTÉS

1. Célok és fejlesztési feladatok

a) Stratégiai célok

A program legfontosabb, általános céljai a következők:

Az ehhez szükséges tudás (ismeretek, attitűdök, készségek és képességek) kialakítása révén képessé tenni a tanulókat arra, hogy az életkoruknak megfelelő mélységben mindenkor *el tudjanak igazodni* az őket körülvevő, szűkebb és tágabb világban, illetve érvényes, és a maguk számára megnyugtató módon értelmezni tudják annak jelenségeit.

Olyan tapasztalatokat nyújtani számukra, amelyek révén kialakul bennük a saját maguk és mások iránti *felelősség érzése*, a közvetlen környezetük és a tágabb világ dolgaiban való *autonóm és cselekvő részvétel* igénye, s közben birtokába jutnak azon gyakorlatias képességeknek, amelyek nélkülözhetetlen feltételei a demokratikus társadalmak életében való ilyen típusú közösségi részvételnek.

b) A fejlesztés általános irányai az attitűdformálás terén

A szociális kompetenciát megalapozó attitűdök nem különböznek lényegesen azoktól, amelyek a modern demokráciákban a békés és sikeres közösségi együttéléshez általában szükségesek. A programrendszer különböző csomagjai ezért egységesen, és a programok teljes időtartama alatt részt kívánnak vállalni az alábbi attitűdök kialakításában, illetve megerősítésében:

- Tolerancia – nyitottság a másik ember értékeinek és különbözőségének elfogadására. Előítélet-mentesség, törekvés a meglévő előítéletek feloldása.
- Kíváncsiság – nyitottság a világ, különösen pedig a sajáttól eltérő világ jelenségei iránt. A kulturális sokszínűség értéknek tekintése.

- Szolidaritás – szociális érzékenység, az esetekkel való együttérzés. Belső indíttatásból fakadó törekvés a társadalmi igazságosság érvényesítésére.
- Pozitív világlátás – beállítottság arra, hogy a dolgoknak általában van magyarázata, többnyire a nehéz helyzeteknek is van megoldása, és rendszerint mód van rá, hogy több lehetőség közül válasszunk.
- Véleményformálási és cselekvési autonómia – belső készítés saját vélemények kialakítására, a csoportnyomásnak való ellenállásra, és a belülről vezérelt cselekvésre.
- Cselekvési hajlandóság – belső készítés az események és történések alakítására, a szűkebb és a tágabb közösség életében való aktív részvételre.
- Felelősségvállalás – a saját személyes sors alakulása és mások sorsa iránt. Erős belső készítés a környezet természeti és kulturális értékeinek megóvására és gyarapítására, valamint a közvetlen környezetben, illetve a távolabb élő embereknek jólétének a társadalmi igazságosság szellemében való előmozdítására.

c) A képességfejlesztés területei

A képességfejlesztésnek vannak a programrendszer egészét átható, máshol is megjelenő területei. Ebbe a körbe elsősorban azok, a hosszú idő alatt, lassan kialakuló képességek sorolhatók, amelyek a személyes kompetencia és a legalapvetőbb társas képességek minden élethelyzetben szükséges bázisát teremtik meg.

A fejlesztő hatásokkal megcélzandó képességek másik fontos csoportjába azok tartoznak, amelyek a programrendszeren belül ebben a programcsomagban kapják a legnagyobb figyelmet. Ezek azok a képességek, amelyek nélkülözhetetlenek a helyi közösségi, illetve a tágabb közéletben való eredményes részvételhez.

S végül a megcélzott képességek harmadik csoportját azok alkotják, amelyek nem kötődnek kizárólagos módon a demokratikus közéletben való részvételhez, meglétük azonban elengedhetetlen közvetett feltétele a közösségi aktivitás eredményességének.

A szociális kompetencia-programok mindegyikén belül megcélzott képességterületek:

- **Önismeret** – egy önmagunkról alkotott reális kép, amely a szubjektív énkép és a mások által visszatükrözött kép dinamikus egyensúlyából alakul ki, megélt tapasztalatok és rendszeres önértékelés révén.
- **Identitás** – az emberi világ különböző csoportjaihoz való tartozás felismerése, megélése és tudatos vállalása révén kialakuló, differenciált felépítésű önazonosság.
- **Önállóság és önbizalom** – amely az elfogadottságból fakadó érzelmi biztonságon, a tévedés jogán, a reális önismereten és az identitás életkornak megfelelő stabilitásán alapul.
- **Szabálykövetés és szabályalkotás** – amely mindenféle emberi együttélés és sikeres együttműködés alapvető feltétele.
- **Empátia** – a mások érzelmi állapotára való ráhangolódás képessége, a megértés, a sikeres kommunikáció és az eredményes együttműködés alapja.
- **Kooperáció** – a másokkal való együttműködés képessége, amely a békés együttélés, és minden fajta konfliktus, illetve probléma megoldásának nélkülözhetetlen feltétele.

A „Polgár a demokráciában” program sajátos képességfejlesztési területei:

- **Véleményalkotás**
A programban megcélzott részterületei: kritikus gondolkodás; önálló és személyes viszonyulás nézetekhez, tényekhez, tervekhez; a saját vélemény megfogalmazása szóban és írásban.
- **Döntés**
A programban megcélzott részterületei: javak, nézetek és bejárható utak közötti választás; a döntések lehetséges következményeinek előrevetítése, ezek összehasonlítása.

- **Konfliktuskezelés**
A programban megcélzott részterületei: a szembenállás okainak azonosítása; alternatív megoldási lehetőségek megfogalmazása; a következmények előre vetítése; konszenzuskeresés.
- **Problémamegoldás**
A programban megcélzott részterületei: a feladat azonosítása; célok megfogalmazása; csoportos kreatív gondolkodás; stratégiai tervezés és folyamattervezés; szervezés; nyomon követés és céltartás; értékelés és korrekció.
- **Feladatvállalás**
A programban megcélzott részterületei: a saját életút alakítása; aktív közreműködés az iskolai közösség életében; aktív részvétel a lakóhelyi közösség életében; közreműködés és irányítás.

A „Polgár a demokráciában” program általános képességfejlesztési területei:

- **Információkezelés**
A programban megcélzott részterületei: információgyűjtés különböző típusú forrásokból (könyv, média, internet, társas környezet); a tények és a vélemények elkülönítése; a manipulációs szándékok és eszközök felismerése; rendezetlen információhalmazok strukturálása; az információk átalakítása, más tartalmú, illetve kódolású rendszerekbe való beillesztése; az információ felhasználásának jogkövető formái.
- **Gondolkodás**
A programban megcélzott részterületei: elvonatkoztatás és kategóriaalkotás; összefüggések keresése, logikus gondolkodás; divergens gondolkodás; valószínűségek mérlegelése; rendszerek alkotása.
- **Kommunikáció**
A programban megcélzott részterületei: eligazodás a különféle társas kommunikációs helyzetekben; a különböző közvetlen és közvetett kommunikációs csatornák eredményes használata; kulturált vita és érvelés.
- **Önkifejezés**
A programban megcélzott részterületei: személyes érzések és szándékok kifejezése nonverbális jelzésekkel; írásbeli szövegalkotás

különböző műfajokban és különböző kommunikációs csatornák felhasználásával; szóbeli szövegalkotás különféle műfajokban, a nyilvánosság különböző szintjei mellett.

2. A fejlesztés várható eredményei

a) Várható eredmények az egyes diákok esetében

A programban megcélzott társas jellegű attitűdök és képességek többsége olyan természetű, hogy inkább csak közelíteni lehet hozzájuk, mintsem tökéletesen elérni őket. Aktuális működésük pedig sok tekintetben függ a pillanatnyi körülményektől.

Általánosságban azonban mégis megfogalmazható, hogy a program akkor tekinthető sikeresnek, ha az abban részt vevő tanulókra, a 12. iskolai évfolyam befejezésekor jellemzők lesznek a következő vonások:

- Reális énképpel rendelkeznek. Tisztában vannak legfontosabb képességeikkel, gyengéikkel és erősségeikkel. Életkori sajátosságaiknak megfelelő mértékben körvonalazódtak előttük a saját jövőjük alakításával kapcsolatos lehetőségeik és feladataik.
- Életkori sajátosságaiknak megfelelő mértékben stabilizálódott az identitásuk. Meg tudják határozni a szűkebb és tágabb emberi világ különböző csoportjaikhoz fűződő viszonyaikat.
- Képesek az ifjú korhoz kapcsolódó különféle szerepek vállalására, és az ezekhez kapcsolódó tevékenységek önálló elvégzésére. Felelősséget éreznek saját sorsuk alakulása iránt.
- Személyes tetteiket differenciált motívumrendszer alakítja, amelyen belül fontos szerepet játszik a szűkebb és tágabb közösségeik iránti felelősség érzése is.
- Kíváncsiak a körülöttük lévő világra. Megőrzendő értéknek tekintik a világ kulturális sokszínűségét. Nyitottak más emberek, illetve más kultúrák eltérő jellegzetességeinek befogadására.

- Képesek az érdeklődésüknek megfelelő kérdések pontos megfogalmazására, és az ezekre válaszoló információk különféle forrásokból való összegyűjtésére. Képesek strukturálatlan információhalmazok különböző szempontok szerinti rendezésére, és ezek elemzésére.
- Sikeresen el tudják különíteni egymástól a tényeket és a véleményeket. Képesek információkat, a jelentés sérelme nélkül áthelyezni egyik jelrendszerből a másikba. Ismerik és alkalmazzák az információk felhasználásához kapcsolódó, alapvető szerzői jogi normákat.
- A személyközi és a tömegkommunikációs helyzetekben egyaránt felismerik a manipulációs szándékokat, és ki tudják vonni magukat ezek hatása alól.
- A különféle jelenségek értékelésével kapcsolatban belső igényük van az autonóm vélemény kialakítására, valamint a belülről vezérelt cselekvésre. Ha pedig a csoportnyomás akadályozza őket ebben, képesek ellenállni e nyomásnak.
- Véleményüket szóban és írásban egyaránt szabatosan fejtik ki. Nézeteiket képesek viták során is megvédeni, és érvekkel alátámasztani. Gondolataikat nagyobb nyilvánosság előtt is el tudják mondani.
- Konfliktus esetén képesek uralni és kifejezni érzelmeiket, indulataikat. Higgadtan tudják elemezni az adott helyzeteket. Azonosítani tudják a konfliktus okait, és képesek a konszenzus keresésére. Szükség esetén képesek kompromisszumok elfogadására is.
- Személyes vagy közösségi probléma esetén azonosítani tudják annak lényegét, és reális célokat tudnak megfogalmazni az adott probléma megoldására vonatkozóan. Meg tudják tervezni a kitűzött célhoz vezető út állomásait.
- Képesek megszervezni egy probléma megoldására irányuló terv megvalósítását úgy, hogy a megvalósítási folyamat során nem veszítik szem elől az eredeti célt. A távlati cél elérésre érdekében azonban szükség esetén módosítani is tudják az előzetes tervet.
- Részt tudnak venni különféle problémák megoldására irányuló csoportos gondolkodásban. Ismerik a közös problémamegoldás alapvető szabályait, és szükség esetén irányítani is tudják az ilyen fajta szellemi tevékenységet.
- Komplex tevékenységek megvalósítása során együtt tudnak működni másokkal. Szükség esetén, meghatározott ideig képesek irányítani is kisebb csoportok célnak alárendelt közös tevékenységét.
- Képesek kapcsolatba lépni másokkal. Rá tudnak hangolódni mások érzelmi állapotára. Be tudják fogadni gondolataikat. Meg tudják érteni motívumaikat és szándékaikat. Tudnak úgy kommunikálni, hogy velük szemben mások is meg tudják tenni ugyanezt.

- Fontosnak tartják, hogy különféle közösségekhez tartozzanak. Felelősséget éreznek a körülöttük élő emberek sorsa, a szűkebb és tágabb környezet természeti, illetve a kulturális értékeinek megőrzése iránt.
- Képesek jövőképpel rendelkező, boldog és alkotó emberként élni a világban.
- Erős belső késztetést éreznek arra, hogy ne csupán szemlélői, hanem tevékeny alakítói is legyenek szűkebb és tágabb világuk történéseinek, s birtokában vannak azon képességeknek, amelyek révén befolyást tudnak gyakorolni a környezetükre.

b) Várható eredmények a tanárok esetében

Mivel a program számos olyan tevékenységi formát tartalmaz, amely eltér a hagyományos gyakorlattól, várhatóan változásokat fog előidézni a benne részt vevő pedagógusokban is. Ezek között a legfontosabbak a következők lehetnek:

- Tapasztalatokat, és jó esetben gyakorlatot is szereznek a kollégákkal való együttműködésben.
- Megfogalmazódik bennük az a felismerés, hogy saját pedagógiai törekvéseiket – a tanulók fejlesztése érdekében – össze kell hangolniuk a többi tanár szándékaival, s ennek mindig illeszkednie kell a diákok aktuális képességszintjéhez.
- Új módszerek (kooperatív tanulási technikák, projekt módszer, drámajáték, vita) megismerésével és gyakorlatban való kipróbálásával bővül módszertani eszköztáruk, ami visszahathat a programon kívül eső pedagógiai tevékenységükre is.
- Mindez együtt hozzájárulhat feladataik belső újra értelmezéséhez, vagyis ahhoz, hogy a hagyományosan dominánsan ismeretközvetítő pedagógusi szerepet fokozatosan a tanulói fejlődést segítő, tanulást támogató szerepként értelmezzék.

c) Várható eredmények a tanulócsoporthok esetében

A tevékenységközpontú, és sokféle képességet értékelő programban való részvétel várhatóan hatással lesz az egyes tanulócsoporthok belső struktúrájára, és a tanulók közötti viszony alakulására is. Ennek részeként:

- A kooperatív tanulási technikák alkalmazása révén erősödni fog a csoporton belüli együttműködési képesség, illetve az egymás iránt tolerancia.
- Az osztályközösségen belül javulni fog azoknak a gyakorlatias képességekkel rendelkező tanulóknak a státusa, akik korábban esetleg hátrányban voltak a döntően kognitív képességeket értékelő iskolai közegben.
- Az elfogadóbbá váló légkör valamennyi tanuló esetében hozzájárul az önbizalom és az önértékelés fejlődéséhez, ami minden téren teljesítménynövelő hatású lehet.
- A konkrét cél megvalósítására irányuló, másokkal együtt végzett munka során gyakorlatot szerez a közösség a csoportos szellemi technikák alkalmazásában.

II. A PROGRAM TARTALMI FELÉPÍTÉSE

1. Témakörök

a) A tartalmi struktúra szintjei

A program tartalmi struktúrájának belül az alábbi szintek különíthetők el:

- Azok a szociológiai, szociálpszichológiai és politológiai kategóriákkal leírt általános témaelemek, amelyek a kiemelt fejlesztési területekhez kapcsolódva, azok legjobb tudásbázisának elvont tematikáját körvonalazzák. A képességfejlesztési kritériumok leírása mellett, ez képezi a program tantervének a kemény magját.
- A képességfejlesztési irányok és a hozzájuk kapcsolódó fogalmi rendszer generálja a program nagy témaköreinek azt a halmazát, amely az adott általános társadalmi, lélektani és politikai jelenségeket – a kompetencia alkalmazási síkjai szerinti bontásban – a személyközi kapcsolatok, a helyi társadalom, a kistérségek, a magyar állam, az Európai Unió vagy a globális világ szintjén azonosítják.
- Minden nagy témakörhöz sok-sok konkrét, példa értékű egyedi problémát felvázoló, de képességfejlesztési szempontból egymással azonos értékű modul kapcsolódik.

Így egyáltalán nem sérti a program logikáját, hogy a bevezetéskor rendelkezésre álló modulok később újakkal egészülnek majd ki, és az sem, hogy várhatóan nem mindenhol ugyanazokat a modulokat fogják felhasználni az ország intézményeiben. A konkrét tartalmi elemek felé való nyitottság ugyanakkor lehetővé teszi a program folyamatos gazdagodását, s hosszabb távon egy olyan alternatív modul kínálat kialakulását, amelyek révén a pedagógusok mindig több lehetséges elem közül tudják kiválasztani az adott tanulócsoporthoz számára leginkább megfelelőt.

b) A program nagy témakörei

A következő oldalak táblázatai a programban feldolgozásra kerülő nagy témaköröket mutatják be – a fejlesztési fókuszok, a kompetencia alkalmazási szintjei és az iskolai évfolyamok szerinti bontásban. A kompetencia alkalmazási szintjének oszlopában szereplő kategóriák legfontosabb – modultartalmat alakító – jellemzői a következők:

- *Személyes szint:* Itt jelennek meg az adott fejlesztési terület személyközi kapcsolatokat érintő dimenziói, a kortársi csoporthoz kapcsolódó vonatkozásai, valamint azok a kérdések, amelyek a tanulónak az adott terület lokális, nemzeti, európai és globális szintű problémáihoz való személyes viszonyulásait próbálják meg tisztázni, illetve befolyásolni.
- *Lokális / regionális szint:* Ide azok a témák kapcsolódnak, amelyek feldolgozása révén a közvetlen lakóhelyi, illetve kistérségi viszonyok tárulnak fel a tanulók előtt – részben múltbeli (helytörténeti), részben pedig aktuális vonatkozásaik megismerése nyomán.
- *Nemzeti / állami szint:* Többségükben itt kapnak helyet azok a témakörök, amelyek hagyományosan az állampolgári ismeretek, illetve a társadalomismeret tárgykörébe tartoznak. A társadalmi – politikai jelenségek, illetve struktúrák jelenközpontú bemutatása mellett azonban fontos szerep jut a tartalmilag kapcsolódó múltbeli példák feldolgozásának is.
- *Európai szint:* Itt jelennek meg az adott területhez kapcsolódó múltbeli és aktuális európai példák, valamint az Európai Unió értékrendjével, intézményrendszerével és működésével kapcsolatos témakörök.
- *Globális szint:* Itt kapnak helyet azok a témák, amelyek az adott terület világméretű jelenségeit és szervezetit mutatják be, valamint azok az Európán kívüli világból vett példák, amelyek tartalmilag jól szolgálják a kitűzött fejlesztési cél megvalósulását.

Az egyes évfolyamokhoz kapcsolódó témakörök általános jellemzői a következők:

- A nagy témakörök mindig több évfolyamot fognak át – annak érdekében, hogy ugyanazon problémával hosszabb időn keresztül, több konkrét helyzetet megvizsgálva tudjanak foglalkozni a tanulók. Csak így lesznek ugyanis majd képesek társadalmi – politikai kérdésekben az érvényes általánosításokra.
- A teljes tanulási időn belül az első szakaszban a személyes tapasztalatok mobilizálását és az egyedi helyzetek, esetek elemzését lehetővé tevő témák dominálnak, s hangsúlyosan csak az utolsó két évfolyamon jelennek meg az intézményeket bemutató témák. Ennek az az oka, hogy az utóbbiakról csak megfelelő előzetes élményanyag birtokában tudnak érdemben gondolkodni a tanulók

Fejlesztési terület: **Tolerancia** (01)

Kapcsolódó tartalmi kategóriák:

Hagyományos és modern társadalom. Multikulturális társadalom. Életmód. Kultúra. Hétköznapi és ünnepi szokások. Vallás, egyház, felekezet, szekta. Kisebbség és többség. Sztereotípa. Előítélet. Rasszizmus. Idegengyűlölet. Szegregáció. Népiirtás. Befogadás. Integráció. Emberi jogok.

A kompetencia alkalmazási szintje	Feldolgozásra ajánlott témakörök					
	7. évfolyam	8. évfolyam	9. évfolyam	10. évfolyam	11. évfolyam	12. évfolyam
Személyes	Kisebbség és többség az osztályon és az iskolán belül.		Kirekesztés és befogadás a kortársi csoportokban.		////////////////////////////////////	
Lokális / regionális	A helyi társadalom (etnikai, életkori, vallási, foglalkozási) csoportjai. Hétköznapi és ünnepi szokások a helyi társadalomban és a régióban. Sztereotípiák és előítéletek a lakókörzetben. A tolerancia helyi példái.				////////////////////////////////////	
Nemzeti /állami	Többségi és kisebbségi csoportok Magyarországon. Népek és kultúrák keveredése Magyarországon. Magyar kisebbség az ország határain túl. Előítélet és szegregáció Magyarországon. A tolerancia hazai példái.				////////////////////////////////////	
Európai	Kisebbségi csoportok Európában. Európa multikulturális társadalmi. Az előítélet, a szegregáció és népiirtás európai példái. A tolerancia európai példái.				Az EU kisebbségi politikája	
Globális	Tradicionális társadalmak a modern világban. Szegregáció és népiirtás az Európán kívüli világban. A tolerancia példái az Európán kívüli világban. A világ vallásai.				Az egyetemes emberi jogok.	

Fejlesztési terület: **Szolidaritás (02)**

Kapcsolódó tartalmi kategóriák:

Társadalmi egyenlőtlenség. Egyenjogúság. Társadalmi státus. Esélyegyenlőség. Társadalmi igazságosság. Szociálpolitika. Pozitív diszkrimináció. Segítő foglalkozások és segítő szervezetek. Szociális védőháló. Támogatás és segély. Szolidaritási mozgalmak.

A kompetencia alkalmazási szintje	Feldolgozásra ajánlott témakörök					
	7. évfolyam	8. évfolyam	9. évfolyam	10. évfolyam	11. évfolyam	12. évfolyam
Személyes	A szolidaritás osztályon és iskolán belüli formái.		Segítő foglalkozások.		Részvétel szolidaritási akciókban, és segítő szervezetek munkájában.	
Lokális / regionális	Társadalmi egyenlőtlenségek a lakókörzetben és a régióban. Elesettek és segítségre szorulóak a helyi társadalomban. A szolidaritás helyi szervezetei.				////////////////////////////////////	
Nemzeti /állami	////////////////////////////////////		A társadalmi összefogás magyarországi erői. A politikai és a társadalmi szolidaritás hazai formái.		Szociálpolitika és adópolitika Magyarországon. A szociális ellátás hazai intézményrendszere. A gyermekek védelme Magyaro.-on.	
Európai	////////////////////////////////////		Szegények és gazdagok Európa országaiban. A társadalmi szolidaritás európai példái.		Az elesettekről való intézményes gondoskodás európai példái. Támogató rendszerek az Európai Unióban.	
Globális	Eltérő életesélyek a világ különböző térségeiben. Katasztrófák a világban. A segítségnyújtás nemzetközi formái és szervezetei.					

Fejlesztési terület: **Cselekvési autonómia (03)**

Kapcsolódó tartalmi kategóriák:

Konformizmus és deviancia. Hatalom. Uralom és behódolás. Vezér és alattvaló. Zsarnok és lázadó. Biztonság. Befolyásolás és befolyásolttság. Referencia csoport. Csoportnyomás. Manipuláció.

Személyes autonómia. Gondolati és cselekvési önállóság. Kulturális, gazdasági és politikai autonómia. Önkormányzatiság. Nemzeti autonómia.

A kompetencia alkalmazási szintje	Feldolgozásra ajánlott témakörök					
	7. évfolyam	8. évfolyam	9. évfolyam	10. évfolyam	11. évfolyam	12. évfolyam
Személyes	Konformizmus és deviancia az osztályban és az iskolában.		Szerepek és nyomásgyakorlás a kortársi csoportban.		A személyes autonómia lehetőségei és korlátai.	
Lokális / regionális	////////////////////////////////////	Konformizmus és deviancia a helyi társadalomban. A helyi társadalom meghatározó személyiségei.		Települési, kisebbségi és térségi önkormányzatok.		
Nemzeti /állami	////////////////////////////////////	////////////////////////////////////	Konformizmus és deviancia Magyarországon. Területi és szervezeti autonómiák Magyarországon.		Magyarország állami integritásának elemei, jelképei és védelme. Magyarország a politikai, katonai és gazdasági függőségek rendszerében.	
Európai	Autonóm közösségek és autonóm területek Európában. Az emberi szabadságjogok.			A nemzetállami önállóság lehetőségei és korlátai az Európai Unióban. A közös irányítás alá eső ügyek, és ezek intézményrendszere az EU-ban.		
Globális	A világ térségi erőviszonyai. A fenntartható fejlődés és az emberi cselekvés szabadságának korlátai.			A politikai manipuláció példái a világban.		

Fejlesztési terület: **Felelősségvállalás (04)**

Kapcsolódó tartalmi kategóriák:

Közöny. Szemlélődés. Részvétel. Felelősség, felelősség elhárítás, felelőtlenység. Cinizmus. Cserbenhagyás. Beavatkozás és be nem avatkozás.

A kompetencia alkalmazási szintje	Feldolgozásra ajánlott témakörök					
	7. évfolyam	8. évfolyam	9. évfolyam	10. évfolyam	11. évfolyam	12. évfolyam
Személyes	A családon belüli felelősségvállalás formái.		A személyes és közösségi felelősségvállalás formái az iskolában.		Részvétel valamilyen közösségi akcióban, vagy civil szervezet munkájában.	
Lokális / regionális	A lakóhely és a régió civil szervezetei.				A helyi politikai életben való részvétel közvetlen és közvetett formái.	
Nemzeti /állami	Országos hatókörű civil szervezetek és mozgalmak. (→ 11-12. évfolyamon is) Az egyéni és közösségi felelősségvállalás hazai példái. (→ 11-12. évfolyamon is) A felelősségvállalás elmulasztásának hazai példái. (→ 11-12. évfolyamon is)				Az ország politikai életében való részvétel közvetlen és közvetett formái. Országos érdekképviselői szervezetek.	
Európai	Az egyéni és közösségi felelősségvállalás európai példái. (→ 11-12. évfolyamon is) A felelősségvállalás elmulasztásának európai példái. (→ 11-12. évfolyamon is)				Ügyek és érdekek képviselete az Európai Unióban. A közösségi felelősségvállalás európai szervezetei.	
Globális	Az emberiség közös felelősségi körébe tartozó kérdések és problémák. A globális problémák megoldásáért felelősséget vállaló nemzetközi szervezetek. Nemzetközi akciók a globális problémák megoldásáért.					

Fejlesztési terület: **Identitás** (05)

Kapcsolódó tartalmi kategóriák:

Csoport. Nem. Generáció. Család és rokonság. Nyelv és kultúra. Lakóhely. Szubkultúra. Szervezet. Érdeklődés. Érdek. Érték, értékrend. Állampolgárság. Európai polgárság. Világpolgárság. Egyenruha. Divat. Kapcsolati háló.

A kompetencia alkalmazási szintje	Feldolgozásra ajánlott témakörök					
	7. évfolyam	8. évfolyam	9. évfolyam	10. évfolyam	11. évfolyam	12. évfolyam
Személyes	A család és a rokonság.		← (8. évfolyamon is) Baráti kapcsolatok.		A saját generáció.	
Lokális / regionális	Helyi kultúra, helyi szokások, nyelvi közösség. A kistérséghez és a régióhoz való kötődés.			Kisebbségekhez való tartozás. Érdeklődés és értékek alapján választott csoportok. Szubkultúrák.		
Nemzeti /állami	A magyar nyelv és a magyar kultúra. Magyarok a nagyvilágban.				A magyar állampolgárság. Az állampolgársággal járó jogok és kötelességek.	
Európai	Az európai kultúra közös gyökerei és jellemzői. Európai identitások a nemzetállamok korszaka előtt.		A demokratikus Európai közös értékei. Eurorégiók.		Az európai állampolgárság. Az európai állampolgársággal járó jogok és kötelességek.	
Globális	Az ember a tápláléklánc csúcsán. Kapcsolatok, amelyek a világ távoli részein élő emberekhez fűznek. Helyünk a világegyetemben.					

Fejlesztési terület: **Szabályalkotás, szabálykövetés (06)**

Kapcsolódó tartalmi kategóriák:

Közjó. Közérdek. Közrend. Közhatalom. Természeti törvény. Hagyomány. Norma. Íratlan szabály. Erkölc. Jog. Kötelesség. A szabályozás közösségi eszközei. Írott szabály. Alkotmány, törvény, rendelet. A szabályalkotás intézményei. Normakövetés és normaszegés. Deviancia. Korrupció. Bűn, bűnmegelőzés, bűnüldözés, büntetés, bűnhődés. A büntetés intézményei. A bíraskodás intézményei. Önbíraskodás. Jogvédő szervezetek.

A kompetencia alkalmazási szintje	Feldolgozásra ajánlott témakörök					
	7. évfolyam	8. évfolyam	9. évfolyam	10. évfolyam	11. évfolyam	12. évfolyam
Személyes	Szabályok a családban és az iskolában. A szabályok megszegésének következményei.					
				A kommunikáció szabályai. A kommunikációs szabályok megszegésének következményei.		
Lokális / regionális	Írott és íratlan szabályok a helyi társadalomban. A helyi szabályok megszegésének következményei.			////////////////////////////////////		
Nemzeti /állami	////////////////////////////////////			A magyar alkotmány A jogszabályalkotás, a bíraskodás hazai intézményei. A jogszabályok megszegésének formái és következményei. A bűnüldözés és a büntetés végrehajtás intézményei.		
Európai	Az eredményes társadalmi önszabályozás európai példái. Deviáns csoportok Európában. A deviancia visszaszorításának európai példái.				Az európai alkotmány. A jogalkotás és a bíraskodás közösségi rendszere.	
Globális	Szabványok a világban. A természet törvényei és a fenntartható fejlődés. Nemzetközi környezetvédő szervezetek. Az egyetemes emberi jogok érvényesülése és korlátozása a világban. Nemzetközi jogvédő szervezetek.					

Fejlesztési terület: **Együttműködés (07)**

Kapcsolódó tartalmi kategóriák:

Kooperáció. Társadalmi szerződés. Feladatmegosztás. Hatalommegosztás. Demokrácia. Diktatúra. Polgár, állampolgár. Szakosodás. Munkamegosztás. Irányítás és alkalmazkodás. Vezetési stílusok.

A kompetencia alkalmazási szintje	Feldolgozásra ajánlott témakörök					
	7. évfolyam	8. évfolyam	9. évfolyam	10. évfolyam	11. évfolyam	12. évfolyam
Személyes	Együttműködés a családban és az iskolában.		Irányítók és követők a kortársi csoportokban. Vezetési stílusok.		Részvétel valamilyen hazai vagy nemzetközi együttműködési projektben.	
Lokális / regionális	Együttműködési formák a helyi társadalomban.			Kistérségi és regionális együttműködési formák.		
Nemzeti /állami	Vezérek, alattvalók és polgárok Magyarországon. A társadalmi csoportok közötti együttműködés lehetőségei a mai Magyarországon.				Hatalommegosztás. Demokratikus és diktatórikus kormányzati formák Magyarországon	
Európai	Vezérek, alattvalók és polgárok Európában. A társadalmon belüli együttműködés példái Európában. A határokon átívelő együttműködés európai példái.				Az európai együttműködés szervezeti keretei. Közösségi fejlesztési források. Az együttműködés uniós támogatást élvező formái Európában.	
Globális	A társadalmon belüli együttműködés példái a világban. Demokratikus és diktatórikus kormányzati formák a világban. A globális problémák megoldását célzó nemzetközi megállapodások. Az ENSZ és intézményrendszere.					

Fejlesztési terület: **Véleményalkotás és véleménynyilvánítás (08)**

Kapcsolódó tartalmi kategóriák:

Gondolatszabadság. Vita. Érv, ellenérv. Vélemény, véleményszabadság. Véleményvezér. Magánügy, közügy. Tömegkommunikáció. Reklám és propaganda. Média. Sajtószabadság. Cenzúra. Sajtóper. Jogorvoslat. Polgári engedetlenség. Demonstráció, tüntetés.

A kompetencia alkalmazási szintje	Feldolgozásra ajánlott témakörök					
	7. évfolyam	8. évfolyam	9. évfolyam	10. évfolyam	11. évfolyam	12. évfolyam
Személyes	A véleménynyilvánítás és a vita iskolai keretei.		Generációk közötti viták és véleménykülönbségek.		Részvétel az iskolai és/vagy a helyi média tevékenységében.	
Lokális / regionális	A pletyka a helyi társadalomban.		A vélemények kifejezésének helyi lehetőségei. A lakóhely és a térség sajtója, rádióadója és kábeltelevíziója.			
Nemzeti /állami	A hazai reklámok, tévésorozatok és képes magazinok véleményformáló hatásai. Közvéleménykutatások Magyarországon.			Hírcsatornák Magyarországon. A politikai véleménynyilvánítás legális és illegális formái Magyarországon.		
Európai	A véleménynyilvánítás intézményes keretei Európában. Az utcai véleménynyilvánítás európai példái.			A vélemény- és a sajtószabadság biztosítékai és határai Európában. A politikai propaganda európai példái.		
Globális	Világméretű demonstrációk. A személyközi és a tömegkommunikáció világméretű hálózata. Világhódító divatok. A művészet, mint a vélemények kifejezésének sajátos eszköze.					

Fejlesztési terület: **Választás és döntés (09)**

Kapcsolódó szociológiai, szociálpszichológiai és politológiai kategóriák:

Szabadság. Érték. Érdek. Magánérdek, közérdek. Érdekvédelem. Szakszervezet. Érdekvényesítés. Lobby. Opportunizmus.

Információ. Hatalom. Nyilvánosság. Közélet, közéleti szerep. Befolyásolás. Párt. Választójog. Választási kampány. Politikai választási rendszer.

A kompetencia alkalmazási szintje	Feldolgozásra ajánlott témakörök					
	7. évfolyam	8. évfolyam	9. évfolyam	10. évfolyam	11. évfolyam	12. évfolyam
Személyes	Személyes dilemmák és döntések a családban és az iskolában.		Személyes dilemmák és döntések a kortársi csoporton belül.		Döntési stratégiák. A személyes életút döntési helyzetei.	
Lokális / regionális	Döntésre váró kérdések a helyi társadalomban.			Önkormányzati képviselők választása. Az önkormányzati döntéshozatal.		
Nemzeti /állami	Döntésre váró kérdések Magyarországon. Az információ hatalom. Az információhoz való hozzájutás társadalmi különbségei.				Politikai pártok Magyarországon. Választójog Magyarországon. A parlamenti döntéshozatal.	
Európai	A társadalmi nyilvánosság érvényesülésének és korlátozásának példái Európában. Az érdekvényesítés eredményes és sikertelen európai példái.				Európai ideológiák és pártszövetségek. Az Unió választási rendszere. Az uniós döntéshozatal.	
Globális	Szabadság és meghatározottság a világ különböző térségeiben.			Választójog a világ különböző térségeiben. Választási kampányok a világ különböző részein. Politikai nyomásyakorló csoportok a világban.		

Fejlesztési terület: **Konfliktuskezelés (10)**

Kapcsolódó tartalmi kategóriák:

Plurális társadalom. Konfliktus. Érdekelletét. Versengés. Szerepkonfliktus. Társadalmi konfliktus. Konfliktuskerülés. Konfliktuskezelés. Érdekegyeztetés. Ellenség és ellenzék. Kompromisszum. Konszenzus. Szerződés, paktum. Közvetítő. Képviselő, ombudsman. Erőszak. Háború. Polgárháború. Terrorizmus. Diplomácia.

A kompetencia alkalmazási szintje	Feldolgozásra ajánlott témakörök					
	7. évfolyam	8. évfolyam	9. évfolyam	10. évfolyam	11. évfolyam	12. évfolyam
Személyes	Konfliktusok a családban, az osztályban és az iskolában. Versengés a kortárs csoportban. A konstruktív konfliktuskezelés személyközi technikái.				Szerepkonfliktusok. Az ifjúkor konfliktushelyzetei.	
Lokális / regionális	Érdekelletétek és konfliktusok a lakóhelyi csoportok között. Az érdekegyeztetés helyi fórumai.			Érdekelletétek a kistérségen vagy a régió belül. A konfliktuskezelés térségi formái.		
Nemzeti /állami	Társadalmi konfliktusok Magyarországon. A konfliktuskezelés békés és erőszakos, sikeres és sikertelen formái. Az ombudsmanok tevékenysége a mai Magyarországon.				Az érdekegyeztetés országos fórumai. Az engedélyezett erőszak intézményei. A parlamenti vita. Gazdasági verseny.	
Európai	Szemben álló csoportok és konfliktusok Európában. Az eredményes és a sikertelen konfliktuskezelés európai példái.				Rendszerváltások Európában. Az európai érdekegyeztetés intézményei.	
Globális	Polgárháborúk és háborúk a világban. Terrorizmus. Béketeremtés és békefenntartás. A diplomácia nemzetközi intézményrendszere.					

Fejlesztési terület: **Problémamegoldás (11)**

Kapcsolódó tartalmi kategóriák:

Válság és válságkezelés. Stratégia és taktika. Alternatívák. Tervezés, szervezés, logisztika. Kormányzás. Kormányzati intézmények. Vezetői eszköztár. Projekt. Prevenció. Reform. Forradalom.

A kompetencia alkalmazási szintje	Feldolgozásra ajánlott témakörök					
	7. évfolyam	8. évfolyam	9. évfolyam	10. évfolyam	11. évfolyam	12. évfolyam
Személyes	Tanulási problémák és megoldási alternatívák.		Pályaválasztási alternatívák.		Életvezetési stratégiák és technikák. Váratlan helyzetekre való reagálás	
Lokális / regionális	Megoldásra váró lakóhelyi problémák. Sikeres és sikertelen helyi fejlesztési projektek.			Az önkormányzatok gazdálkodása.		
Nemzeti /állami	////////////////////////////////////		Válságok és válságkezelési módok Magyarországon. Sikeres és sikertelen állami beavatkozások Magyarországon.		Magyarország kormányzati rendszere. Magyarország gazdálkodása. A Nemzeti Fejlesztési Terv.	
Európai	Válságok és válságkezelési módok Európában. A sikeres és a sikertelen fejlesztési projektek európai példái. Az alulról és a felülről kezdeményezett problémamegoldás európai példái.				Az EU közösségi problémái. Az EU gazdálkodása	
Globális	A migráció mint problémamegoldás, és a világ menekültjei. Problémamegoldás az Európán kívüli világ társadalmában. A tudományos kutatás erőfeszítései a világproblémák megoldására érdekében.					

c) A témakörök felépítése a kompetencia alkalmazási szintjei és az évfolyamok szerint

Személyes szint (1)

FEJLESZTÉSI TERÜLETEK / TÉMAKÖRÖK	7	8	9	10	11	12
Tolerancia						
Kisebbség és többség az osztályon és az iskolán belül.						
Kirekesztés és befogadás a kortársi csoportokban.						
Szolidaritás						
A szolidaritás osztályon és iskolán belüli formái.						
Segítő foglalkozások.						
Részvétel szolidaritási akciókban, és segítő szervezetek munkájában.						
Cselekvési autonómia						
• Konformizmus és deviancia az osztályban és az iskolában.						
• Szerepek és nyomásgyakorlás a kortársi csoportban.						
• A személyes autonómia lehetőségei és korlátai.						
Felelősségvállalás						
• A családon belüli felelősségvállalás formái.						
• A személyes és közösségi felelősségvállalás formái az iskolában.						
• Részvétel közösségi akcióban, vagy egy civil szervezet munkájában.						
Identitás						
• A család és a rokonság.						
• Baráti kapcsolatok.						
• A saját generáció.						
Szabályalkotás, szabálykövetés						
• Szabályok a családban és az iskolában.						
• A szabályok megszegésének következményei.						
• A kommunikáció szabályai.						
• A kommunikációs szabályok megszegésének következményei.						

Személyes szint (2)

FEJLESZTÉSI TERÜLETEK / TÉMAKÖRÖK	7	8	9	10	11	12
Együtműködés						
• Együtműködés a családban és az iskolában.						
• Irányítók és követők a kortársi csoportokban.						
• Vezetési stílusok.						
• Részvétel valamilyen hazai vagy nemzetközi együtműködési projektben.						
Véleményalkotás és véleménynyilvánítás						
• A véleménynyilvánítás és a vita iskolai keretei.						
• Generációk közötti viták és véleménykülönbségek.						
• Részvétel az iskolai és/vagy a helyi média tevékenységében.						
Választás és döntés						
• Személyes dilemmák és döntések a családban és az iskolában.						
• Személyes dilemmák és döntések a kortársi csoporton belül.						
• Döntési stratégiák.						
• A személyes életút döntési helyzetei.						
Konfliktuskezelés						
• Konfliktusok a családban, az osztályban és az iskolában.						
• A konstruktív konfliktuskezelés személyközi technikái.						
• Szerepkonfliktusok.						
• Az ifjúkor konfliktushelyzetei.						
Problémamegoldás						
• Tanulási problémák és megoldási alternatívák.						
• Pályaválasztási alternatívák.						
• Életvezetési stratégiák és technikák.						

Lokális / regionális szint (1)

FEJLESZTÉSI TERÜLETEK / TÉMAKÖRÖK	7	8	9	10	11	12
Tolerancia						
A helyi társadalom (etnikai, életkori, vallási, foglalkozási) csoportjai.						
Hétköznapi és ünnepi szokások a helyi társadalomban és a régióban.						
Sztereotípiák és előítéletek a lakókörzetben.						
A tolerancia helyi példái.						
Szolidaritás						
• Társadalmi egyenlőtlenségek a lakókörzetben és a régióban.						
• Elesettek és segítségre szorulóak a helyi társadalomban.						
• A szolidaritás helyi szervezetei.						
Cselekvési autonómia						
• Konformizmus és deviancia a helyi társadalomban.						
• A helyi társadalom meghatározó személyiségei.						
• Települési, kisebbségi és térségi önkormányzatok.						
Felelősségvállalás						
• A lakóhely és a régió civil szervezetei.						
• A helyi politikai életben való részvétel közvetlen és közvetett formái.						
Identitás						
• Helyi kultúra, helyi szokások, nyelvi közösség.						
• A kistérséghez és a régióhoz való kötődés.						
• Kisebbségekhez való tartozás.						
• Érdeklődés és értékek alapján választott csoportok.						
• Szubkultúrák.						
Szabályalkotás, szabálykövetés						
• Írott és íratlan szabályok a helyi társadalomban.						
• A helyi szabályok megszegésének következményei.						

Lokális / regionális szint (2)

FEJLESZTÉSI TERÜLETEK / TÉMAKÖRÖK	7	8	9	10	11	12
Együtműködés						
• Együtműködési formák a helyi társadalomban.						
• Kistérségi és regionális együtműködési formák.						
Véleményalkotás és véleménynyilvánítás						
• A pletyka a helyi társadalomban.						
• A vélemények kifejezésének helyi lehetőségei.						
• A lakóhely és a térség sajtója, rádióadója és kábeltelevíziója.						
Választás és döntés						
• Döntésre váró kérdések a helyi társadalomban.						
• Önkormányzati képviselők választása.						
• Az önkormányzati döntéshozatal.						
Konfliktuskezelés						
• Érdeellentétek és konfliktusok a lakóhelyi csoportok között.						
• Az érdekegyeztetés helyi fórumai.						
• Érdeellentétek a kistérségen vagy a régióon belül.						
• A konfliktuskezelés térségi formái.						
Problémamegoldás						
• Megoldásra váró lakóhelyi problémák.						
• Sikeres és sikertelen helyi fejlesztési projektek.						
• Az önkormányzatok gazdálkodása						

Nemzeti / állami szint (1)

FEJLESZTÉSI TERÜLETEK / TÉMAKÖRÖK	7	8	9	10	11	12
Tolerancia						
• Többségi és kisebbségi csoportok Magyarországon.						
• Népek és kultúrák keveredése Magyarországon.						
• Magyar kisebbség az ország határain túl.						
• Előítélet és szegregáció Magyarországon.						
• A tolerancia hazai példái.						
Szolidaritás						
• A társadalmi összefogás magyarországi erői.						
• A politikai és a társadalmi szolidaritás hazai formái.						
• Szociálpolitika és adópolitika Magyarországon.						
• A szociális ellátás hazai intézményrendszere.						
• A gyermekek védelme Magyarországon.						
Cselekvési autonómia						
• Konformizmus és deviancia Magyarországon.						
• Területi és szervezeti autonómiák Magyarországon.						
• Magyarország állami integritásának elemei, jelképei és védelme.						
• Magyarország a politikai, katonai és gazdasági függőségek rendszerében.						
Felelősségvállalás						
• Országos hatókörű civil szervezetek és mozgalmak.						
• Az egyéni és közösségi felelősségvállalás hazai példái.						
• A felelősségvállalás elmulasztásának hazai példái.						
• Az ország politikai életében való részvétel közvetlen és közvetett formái.						
• Országos érdekképviselői szervezetek.						

Nemzeti / állami szint (2)

FEJLESZTÉSI TERÜLETEK / TÉMAKÖRÖK	7	8	9	10	11	12
Identitás						
A magyar nyelv és a magyar kultúra.						
Magyarok a nagyvilágban.						
A magyar állampolgárság.						
Az állampolgársággal járó jogok és kötelességek.						
Szabályalkotás, szabálykövetés						
• A magyar alkotmány						
• A jogszabályalkotás, a bírászkodás hazai intézményei.						
• A jogszabályok megszegésének formái és következményei.						
• A bűnüldözés és a büntetés végrehajtás intézményei.						
Együttműködés						
• Vezetők, alattvalók és polgárok Magyarországon.						
• A társadalmi csoportok közötti együttműködés lehetőségei a mai Magyarországon.						
• Hatalommegosztás.						
• Demokratikus és diktatórikus kormányzati formák Magyarországon						
Véleményalkotás és véleménynyilvánítás						
• A hazai reklámok, tévésorozatok és képes magazinok véleményformáló hatásai.						
• Közvéleménykutatások Magyarországon.						
• Hírcsatornák Magyarországon.						
• A politikai véleménynyilvánítás legális és illegális formái Magyarországon.						
Választás és döntés						
• Döntésre váró kérdések Magyarországon.						
• Az információ hatalom.						
• Az információhoz való hozzájutás társadalmi különbségei.						
• Politikai pártok Magyarországon.						
• Választójog Magyarországon.						
• A parlamenti döntéshozatal.						

Nemzeti / állami szint (3)

FEJLESZTÉSI TERÜLETEK / TÉMAKÖRÖK	7	8	9	10	11	12
Konfliktuskezelés						
• Társadalmi konfliktusok Magyarországon.						
• A konfliktuskezelés békés és erőszakos, sikeres és sikertelen formái.						
• Az ombudsmanok tevékenysége a mai Magyarországon.						
• Az érdekegyeztetés országos fórumai.						
• Az engedélyezett erőszak állami intézményei.						
• A parlamenti vita.						
Problémamegoldás						
• Válságok és válságkezelési módok Magyarországon.						
• Sikeres és sikertelen állami beavatkozások Magyarországon.						
• Magyarország kormányzati rendszere.						
• Magyarország gazdálkodása.						
• A Nemzeti Fejlesztési Terv.						

Európai szint (1)

FEJLESZTÉSI TERÜLETEK / TÉMAKÖRÖK	7	8	9	10	11	12
Tolerancia						
• Kisebbségi csoportok Európában.						
• Európa multikulturális társadalmi.						
• Az előítélet, a szegregáció és népiertás európai példái.						
• A tolerancia európai példái.						
• Az EU kisebbségi politikája						
Szolidaritás						
• Szegények és gazdagok Európa országaiban.						
• A társadalmi szolidaritás európai példái.						
• Az elesettekről való intézményes gondoskodás európai példái.						
• Támogató rendszerek az Európai Unióban.						
Cselekvési autonómia						
• Autonóm közösségek és autonóm területek Európában.						
• Az emberi szabadságjogok.						
• A nemzetállami önállóság lehetőségei és korlátai az Európai Unióban.						
• A közös irányítás alá eső ügyek, és ezek intézményrendszere az Európai Unióban.						
Felelősségvállalás						
• Az egyéni és közösségi felelősségvállalás európai példái.						
• A felelősségvállalás elmulasztásának európai példái.						
• Ügyek és érdekek képviselése az Európai Unióban.						
• A közösségi felelősségvállalás európai szervezetei.						

Európai szint (2)

FEJLESZTÉSI TERÜLETEK / TÉMAKÖRÖK	7	8	9	10	11	12
Identitás						
Az európai kultúra közös gyökerei és jellemzői.						
Európai identitások a nemzetállamok korszaka előtt.						
A demokratikus Európai közös értékei.						
Eurorégiók.						
Az európai állampolgárság.						
Az európai állampolgársággal járó jogok és kötelességek.						
Szabályalkotás, szabálykövetés						
• Az eredményes társadalmi önszabályozás európai példái.						
• Deviáns csoportok Európában.						
• A deviancia visszaszorításának európai példái.						
• Az európai alkotmány.						
• A jogalkotás és a bírászkodás közösségi rendszere.						
Együttműködés						
• Vezetérek, alattvalók és polgárok Európában.						
• A társadalmon belüli együttműködés példái Európában.						
• A határokon átívelő együttműködés európai példái.						
• Az európai együttműködés szervezeti keretei.						
• Közösségi fejlesztési források.						
• Az együttműködés uniós támogatást élvező formái Európában.						
Véleményalkotás és véleménynyilvánítás						
• A véleménynyilvánítás intézményes keretei Európában.						
• Az utcai véleménynyilvánítás európai példái.						
• A vélemény- és a sajtószabadság biztosítékai és határai Európában.						
• A politikai propaganda európai példái.						

Európai szint (3)

FEJLESZTÉSI TERÜLETEK / TÉMAKÖRÖK	7	8	9	10	11	12
Választás és döntés						
• A társadalmi nyilvánosság érvényesülésének és korlátozásának példái Európában.						
• Az érdekérvényesítés eredményes és sikertelen európai példái.						
• Európai ideológiák és párszövetségek.						
• Az Unió választási rendszere.						
• Az uniós döntéshozatal.						
Konfliktuskezelés						
• Szemben álló csoportok és konfliktusok Európában.						
• Az eredményes és a sikertelen konfliktuskezelés európai példái.						
• Rendszerváltások Európában.						
• Az európai érdekegyeztetés intézményei.						
Problémamegoldás						
• Válságok és válságkezelési módok Európában.						
• A sikeres és a sikertelen fejlesztési projektek európai példái.						
• Az alulról és a felülről kezdeményezett problémamegoldás európai példái.						
• Az EU közösségi problémái.						
• Az Európai Unió gazdálkodása.						

Globális szint (1)

FEJLESZTÉSI TERÜLETEK / TÉMAKÖRÖK	7	8	9	10	11	12
Tolerancia						
• Tradicionális társadalmak a modern világban.						
• Szegregáció és népirtás az Európán kívüli világban.						
• A tolerancia példái az Európán kívüli világban.						
• A világ vallásai.						
• Az egyetemes emberi jogok.						
Szolidaritás						
• Eltérő életesélyek a világ különböző térségeiben.						
• Katasztrófák a világban.						
• A segítségnyújtás nemzetközi formái és szervezetei.						
Cselekvési autonómia						
• A világ térségi erőviszonyai.						
• A fenntartható fejlődés és az emberi cselekvés szabadságának korlátai.						
• A politikai manipuláció példái a világban.						
Felelősségvállalás						
• Az emberiség közös felelősségi körébe tartozó kérdések és problémák.						
• A globális problémák megoldásáért felelősséget vállaló nemzetközi szervezetek.						
• Nemzetközi akciók a globális problémák megoldásáért.						
Identitás						
• Az ember a tápláléklánc csúcsán.						
• Kapcsolatok, amelyek a világ távoli részein élő emberekhez fűznek.						
• Helyünk a világegyetemben.						

Globális szint (2)

FEJLESZTÉSI TERÜLETEK / TÉMAKÖRÖK	7	8	9	10	11	12
Szabályalkotás, szabálykövetés						
• Szabványok a világban.						
• A természet törvényei és a fenntartható fejlődés.						
• Nemzetközi környezetvédő szervezetek.						
• Az egyetemes emberi jogok érvényesülése és korlátozása a világban.						
• Nemzetközi jogvédő szervezetek.						
Együttműködés						
• A társadalmon belüli együttműködés példái a világban.						
• Demokratikus és diktatórikus kormányzati formák a világban.						
• A globális problémák megoldását célzó nemzetközi megállapodások.						
• Az ENSZ és intézményrendszere.						
Véleményalkotás és véleménynyilvánítás						
• Világméretű demonstrációk.						
• A személyközi és a tömegkommunikáció világméretű hálózata.						
• Világhódító divatok.						
• A művészet, mint a vélemények kifejezésének sajátos eszköze.						
Választás és döntés						
• Szabadság és meghatározottság a világ különböző térségeiben.						
• Választójog a világ különböző térségeiben.						
• Választási kampányok a világ különböző részein.						
• Politikai nyomásgyakorló csoportok a világban.						
Konfliktuskezelés						
• Polgárháborúk és háborúk a világban.						
• Terrorizmus.						
• Béketeremtés és békefenntartás.						
• A diplomácia nemzetközi intézményrendszere.						

Globális szint (3)

FEJLESZTÉSI TERÜLETEK / TÉMAKÖRÖK	7	8	9	10	11	12
Problémamegoldás						
• A migráció mint problémamegoldás, és a világ menekültjei.						
• Problémamegoldás az Európán kívüli világ társadalmaiban.						
• A tudományos kutatás erőfeszítései a világproblémák megoldására érdekében.						

2. Modultípusok

A szakmai koncepcióban rögzített alapelvekből fakadóan, a program moduláris felépítésű. Moduljai – az iskolai megvalósítás tervezett módjai szerint – a következő három nagy csoportba sorolhatók.

1. típus: Valamilyen tantárgy tanórai anyagába szervesen beilleszthető modulok

Az e kategóriába tartozó modulok jellemző altípusai:

- A modul kiegészítő információs anyagot nem kínál a tantárgy tanításához, de *új módon dolgoztat fel* valamilyen megszokott tartalmat – úgy, hogy a feldolgozás fejleszti a program által megcélzott egyik vagy másik képességterületet. (A modultípus időtartama: 1 vagy több óra is lehet – annak megfelelően, hogy a hagyományos tananyag mekkora szeletét kívánja újszerű módon megtanítani.)
- A modul nem kínál új, kiegészítő ismeretanyagot, de egy olyan, a feldolgozott témához tartalmában kapcsolódó problémát állít az óra középpontjába, amely a *személyes érintettség érzését és a felelősségérzést* váltja ki a tanulóknban. (A modultípus javasolt időtartama: 1-2 óra)
- A modul a program szempontjából fontos, *új információkkal* egészíti ki a hagyományos tananyagot – olyan ponton, ahol ez logikusan kapcsolható valamilyen előzőleg feldolgozott, vagy ezután feldolgozandó témához. Az új információt hordozó tanegység sokféle lehet: beemelhet valamilyen napi aktualitású eseményt a tanulási folyamatba, kapcsolhat hozzá a tudomány világából vett kiegészítő információkat, az emberiség múltjából vett példa értékű elbeszéléseket stb. stb. (A modultípus javasolt időtartama: 1-2 óra)

2. típus: A hagyományos tanítási órák sorába nehezen beilleszthető, komplex iskolai projektek

Ezek olyan modulok, amelyek ismeretanyagukban jól kapcsolódnak ugyan az adott évfolyam általános tantervi anyagához, de tevékenységi tervükben olyan elemek dominálnak, amelyek jelentősen eltérnek a tanórai munka megszokott formáitól.

E modulok javasolt időtartama: 5-8 óra (= projektnap, egy fél vagy egy teljes tanítási nap, amit erre a célra szabaddá tesznek az iskolában).

Megjegyzés: A projektnapokon kívül az ilyen modulok felhasználhatók az erdei iskolai foglalkozások keretében, az iskolai ünnepekhez kapcsolódóan, valamint tanulmányi kirándulások részeként vagy táborokban is.

3. típus: A tanórán kívüli öntevékeny munkára építő projektek

Az e kategóriába tartozó modulok altípusai:

- A modul gerincét az egyénileg vagy kisebb csoportban végzett lakóhelyi *terepmunka* adja.
- A modul középpontjában az egyénileg vagy kis csoportban végzett önálló *kutató tevékenység* áll.
- A modul fő célja a tanulók iskolai vagy lakóhelyi *önkéntes segítő* munkájának támogatása.

Az ilyen modulok általában három részből állnak: a) egy közös előkészítő óra, b) hozzávetőleg 4-6 órányi egyéni vagy csoportos önálló munka, c) egy közös bemutató, értékelő, lezáró óra. Témától függően, főleg az időben elnyúló modulok esetében indokolt lehet közbülső kontakt órák betervezése is. E modulok javasolt teljes időkerete hozzávetőleg: 6-10 óra.

Megjegyzés: Az ilyen modulok számos egyéb értékük mellett, jól segíthetik az információkezelési képesség és a cselekvési bátorság fejlesztését. Ez a forma különösen jól illeszthető az osztályfőnöki és társadalomismereti órák tematikájához, de akár más tantárgyi területek anyagához is.

A programcsomaghoz hoz tartozó modulok listája a tanterv mellékletében található.

7. évfolyam

	A modul címe	Kompetenciafejlesztési fókuszok / központi témák										Modul-típus	Idő-tartam	Befogadó tantárgyak, megvalósítási keretek	
		Tolerancia	Szolidaritás	Autonómia	Felelősség	Identitás	Szabályok	Kooperáció	Vélemény	Döntés	Konfliktus				Probléma
1.	Karthágót pedig el kell pusztítani							✓	✓			✓		3 x 45'	történelem
2.	Nemzetségek nemzete	✓				✓		✓						2 x 45''	történelem
3.	„Mert minden ember egyenlőnek született”	✓	✓		✓									2 x 45''	történelem
4.	Róluk – nélkülük	✓	✓						✓					3 x 45'	történelem
5.	„Európából jöttünk”	✓	✓		✓				✓					3 x 45'	történelem
6.	Zrínyi és Szulejman egymás mellett					✓			✓	✓	✓			2 x 45'	történelem
7.	Hagyományőrzés és lépéstartás Európával				✓	✓			✓	✓				3 x 45'	történelem
8.	Mértékkel mérj, értékkel értékelj!						✓	✓		✓				3 x 45'	fizika
9.	Csillagok, csillagok, szépen ragyogjatok	✓							✓					3 x 45'	fizika
10.	Árnyék a fényben		✓		✓									3 x 45'	fizika
11.	Az 1000-szeres akkumulátor				✓			✓	✓					3 x 45'	kémia
12.	Ég a gyertya, ég...		✓		✓		✓							3 x 45'	kémia
13.	Vizet viszek		✓		✓			✓						3 x 45'	kémia

	A modul címe	Kompetenciafejlesztési fókuszok / központi témák										Modul-típus	Idő-tartam	Befogadó tantárgyak, megvalósítási keretek	
		Tolerancia	Szolidaritás	Autonómia	Felelősség	Identitás	Szabályok	Kooperáció	Vélemény	Döntés	Konfliktus				Probléma
14.	Ne dugd homokba a fejed!		✓		✓			✓						3 x 45'	biológia, földrajz
15.	„Az istenek a fejükre estek”		✓									✓		2 x 45'	biológia, földrajz
16.	Gyógyító növények				✓			✓						2 x 45'	biológia
17.	Fától az erdőt?!	✓							✓		✓			3 x 45'	biológia, földrajz
18.	A Nílus vizét el kell vezetni...?!	✓	✓		✓							✓		3 x 45'	földrajz
19.	„Nincs ingyen ebéd”		✓		✓			✓						3 x 45'	földrajz
20.	Szökőár Délkelet-Ázsiában, 2004.	✓	✓						✓					4 x 45'	földrajz
21.	Tereprendezés I.	✓			✓			✓	✓					3 x 45'	Rajz, technika
22.	A lázas Föld		✓		✓									4 x 45'	földrajz
23.	Az osztály önarcképe		✓			✓								2 x 45'	osztályfőnöki
24.	Koldus és királyfi		✓			✓			✓			✓		2 x 45'	osztályfőnöki
25.	Szemet szemért		✓		✓		✓				✓	✓		2 x 45'	osztályfőnöki
26.	A teljes élet esélye I.		✓		✓	✓				✓		✓		3 x 45'	osztályfőnöki
27.	Az üldöződ magad leszel		✓		✓					✓				2 x 45'	osztályfőnöki

	A modul címe	Kompetenciafejlesztési fókuszok / központi témák										Modul-típus	Idő-tartam	Befogadó tantárgyak, megvalósítási keretek	
		Tolerancia	Szolidaritás	Autonómia	Felelősség	Identitás	Szabályok	Kooperáció	Vélemény	Döntés	Konfliktus				Probléma
28.	Közösségek a lakókörnyezetben			✓	✓			✓						2 x 45'	társadalomism.
29.	Honnan jövök, ki vagyok?	✓				✓					✓	✓		3 x 45'	társadalomism.
30.	Kikhez tartozunk?	✓	✓			✓		✓						3 x 45'	társadalomism.
31.	Mindennapi szabályaink				✓		✓	✓	✓					2 x 45'	társadalomism.
32.	Jólét és jóllét			✓	✓			✓	✓					3 x 45'	társadalomism.
33.	Az utolsó padban	✓	✓		✓				✓					3 x 45'	társadalomism.
34.	Összefont karral	✓	✓					✓						2 x 45'	társadalomism.
35.	Gyerekköztársaság			✓	✓		✓	✓						3 x 45'	társadalomism.
36.	Fiatalok a közösségben, fiatalok a közösségért			✓			✓	✓				✓		4 x 45'	társadalomism.
37.	Sajtóhír-elemzés							✓	✓	✓				3 x 45'	társadalomism.
38.	Esőtánc és gyerekkatonák	✓	✓		✓		✓		✓					3 x 45'	társadalomism.
39.	Versenyben az euróval							✓	✓	✓				2 x 45'	társadalomism.
40.	Tereprendezés II.	✓						✓	✓			✓		3 x 45'	rajz, technika

8. évfolyam

	A modul címe	Kompetenciafejlesztési fókuszok / központi témák										Modul-típus	Idő-tartam	Befogadó tantárgyak, megvalósítási keretek	
		Tolerancia	Szolidaritás	Autonómia	Felelősség	Identitás	Szabályok	Kooperáció	Vélemény	Döntés	Konfliktus				Probléma
1.	A rendtartó falu						✓	✓				✓		1 x 45'	történelem
2.	Civitas fidelissima – a leghűségesebb város			✓								✓		1 x 45''	történelem
3.	New Deal – Válság és kiútkeresés									✓		✓		2 x 45''	történelem
4.	Partizánharcok és ellenállási mozgalmak a II. világháborúban			✓	✓									1 x 45'	történelem
5.	Lengyel és francia menekültek Magyarországon a II. világháború idején		✓	✓	✓									1 x 45'	történelem
6.	A hajó megtelt		✓	✓	✓									1 x 45'	Történelem
7.	Mindig van másik út		✓		✓				✓					2 x 45'	történelem
8.	Egy vezér élete			✓		✓					✓			2 x 45'	történelem
9.	Sej, a mi lobogónkat...			✓		✓					✓			1 x 45'	történelem
10.	Az ÁVO és társai										✓	✓		2 x 45'	történelem
11.	Az EU – a nemzetközi együttműködés terepe						✓	✓				✓		1 x 45'	történelem
12.	Üvegfal mögött (1968, Párizs)			✓		✓					✓			1 x 45'	történelem
13.	A világ legnagyobb állam nélküli nemzete: a kurdok					✓		✓			✓			1 x 45'	történelem

	A modul címe	Kompetenciafejlesztési fókuszok / központi témák										Modul-típus	Idő-tartam	Befogadó tantárgyak, megvalósítási keretek	
		Tolerancia	Szolidaritás	Autonómia	Felelősség	Identitás	Szabályok	Kooperáció	Vélemény	Döntés	Konfliktus				Probléma
14.	Holokauszt egy iskolai emléknap keretében		✓	✓	✓									5 x 45'	komplex
15.	A kommunizmus áldozatai (emléknap)			✓							✓			5 x 45'	komplex
16.	És mégis mozog...					✓		✓						3 x 45'	fizika
17.	Fényjelenségek a természetben							✓	✓					3 x 45'	fizika
18.	Fejezetek az elektromosság történetéből							✓	✓					3 x 45'	fizika
19.	A fizikusok másik arca							✓	✓					3 x 45'	fizika
20.	A Szilíciumvölgy							✓		✓		✓		3 x 45'	kémia
21.	Aranyláz							✓				✓		3 x 45'	kémia
22.	Ékszerparádé							✓	✓					3 x 45'	kémia
23.	Ablak a mikrovilágba					✓		✓						3 x 45'	biológia
24.	Egy nemzetközi környezetvédő szervezet: a Greenpeace				✓						✓	✓		2 x 45'	biológia, földrajz
25.	Táplálkozás és környezet							✓	✓					2 x 45'	biológia, földrajz
26.	Legfontosabb természeti kincsünk: a talaj				✓			✓						3 x 45'	biológia, földrajz
27.	Együtt a Kárpát-medencében	✓	✓		✓									3 x 45'	földrajz

	A modul címe	Kompetenciafejlesztési fókuszok / központi témák										Modul-típus	Idő-tartam	Befogadó tantárgyak, megvalósítási keretek	
		Tolerancia	Szolidaritás	Autonómia	Felelősség	Identitás	Szabályok	Kooperáció	Vélemény	Döntés	Konfliktus				Probléma
28.	Magyarok a nagyvilágban					✓		✓						3 x 45'	földrajz
29.	Fekete vagy fehér, magyar vagy nem magyar?	✓				✓								1 x 45'	földrajz
30.	Hátrányos helyzetben	✓				✓		✓						2 x 45'	földrajz
31.	Különbözőek az emlékeink					✓		✓	✓					2 x 45'	földrajz, társadalomism.
32.	Miről árulkodnak a falfirkák?				✓				✓					1 x 45'	földrajz, társadalomism.
33.	Kultúrák találkozása	✓				✓	✓							2 x 45'	földrajz, társadalomism.
34.	Új Eldorádó				✓			✓			✓			2 x 45'	földrajz, társadalomism.
35.	Vándorút a fényben							✓				✓		3 x 45'	rajz
36.	World Press Photo		✓		✓				✓					3 x 45'	rajz
37.	Zöld- és barnamezős beruházások				✓							✓		3 x 45'	technika
38.	Kerek egy esztendő					✓	✓							1 x 45'	technika
39.	A naplopó				✓							✓		1 x 45'	technika
40.	Kisrendszerek – zárt rendszerek?				✓							✓		3 x 45'	technika
41.	Vásárlás tudatosan			✓	✓							✓		2 x 45'	technika

	A modul címe	Kompetenciafejlesztési fókuszok / központi témák										Modul-típus	Idő-tartam	Befogadó tantárgyak, megvalósítási keretek	
		Tolerancia	Szolidaritás	Autonómia	Felelősség	Identitás	Szabályok	Kooperáció	Vélemény	Döntés	Konfliktus				Probléma
42.	A titok						✓	✓						1 x 45'	osztályfőnöki
43.	A szükségét nem kell igazolni		✓		✓			✓						2 x 45'	osztályfőnöki
44.	Meglátni és megítélni	✓							✓					1 x 45'	osztályfőnöki
45.	Mit csinál egy szociális munkás?		✓								✓	✓		1 x 45'	osztályfőnöki
46.	Csak egy csoki volt...				✓		✓				✓			1 x 45'	osztályfőnöki
47.	A lelkiismeret-furdalástól a szankcióig						✓				✓	✓		2 x 45'	osztályfőnöki
48.	Segítő szolgálatok, segítő szakemberek		✓					✓						1 x 45'	osztályfőnöki
49.	Itt nincsenek hősök								✓		✓			3 x 45'	osztályfőnöki
50.	A lélek láthatatlan kék foltjai	✓	✓					✓						2 x 45'	osztályfőnöki
51.	Szenzáció Ki-mit-tud?								✓			✓		3 x 45'	médiaismeret
52.	A rábeszélőgépek			✓					✓					3 x 45'	médiaismeret
53.	Kékszemű a barnaszeműek között	✓				✓		✓						2 x 45'	médiaismeret
54.	A szabadság farkaskölykei							✓				✓		3 x 45'	médiaismeret

9. évfolyam

	A modul címe	Kompetenciafejlesztési fókuszok / központi témák										Modul-típus	Idő-tartam	Befogadó tantárgyak, megvalósítási keretek	
		Tolerancia	Szolidaritás	Autonómia	Felelősség	Identitás	Szabályok	Kooperáció	Vélemény	Döntés	Konfliktus				Probléma
1.	Melyiket válasszam?				✓					✓	✓			2 x 45'	történelem
2.	Fair play				✓		✓		✓					2 x 45''	történelem
3.	Alkudozzunk!							✓				✓		2 x 45''	történelem
4.	Tarsolyodban a marsallbot							✓	✓					4 x 45''	történelem
5.	Ki vagy te? Kultúrák találkozás a népvándorlás korában	✓				✓	✓							2 x 45''	történelem
6.	Az utókor esküdtbírósa előtt								✓	✓		✓		2 x 45''	történelem
7.	Szenátorok egymás közt								✓	✓	✓			3 x 45''	történelem
8.	Viták a népgyűlésen								✓	✓		✓		3 x 45''	történelem
9.	Két választás Athénban								✓	✓		✓		3 x 45''	történelem
10.	Őseimbek a kertek alatt					✓		✓						3 x 45''	történelem
11.	Az emlékezés csomói		✓					✓						3 x 45''	történelem
12.	Az energia termelése és elosztása				✓					✓				3 x 45''	fizika
13.	Távol és közel			✓				✓				✓		3 x 45''	fizika

	A modul címe	Kompetenciafejlesztési fókuszok / központi témák										Modul-típus	Idő-tartam	Befogadó tantárgyak, megvalósítási keretek	
		Tolerancia	Szolidaritás	Autonómia	Felelősség	Identitás	Szabályok	Kooperáció	Vélemény	Döntés	Konfliktus				Probléma
14.	Az első három perctől az utolsóig					✓		✓	✓					3 x 45'	fizika
15.	Hulla – hulla – hulladék				✓		✓	✓						3 x 45'	kémia
16.	Gondolkozz, Einstein!				✓			✓		✓				4 x 45'	kémia
17.	Egér- és Patkányföld nevében vádolólok...				✓				✓	✓	✓			3 x 45'	kémia
18.	Bölcsőd e táj			✓	✓	✓			✓					3 x 45'	földrajz
19.	Nyolcvan nap alatt a Föld körül	✓					✓	✓						3 x 45'	földrajz
20.	Szűkebb hazám			✓		✓				✓		✓		3 x 45'	földrajz
21.	A Kilimandzsáró gyermekei	✓	✓						✓			✓		2 x 45'	földrajz
22.	Maszkok tánca	✓						✓			✓			2 x 45'	földrajz
23.	A Föld2 bolygó			✓	✓			✓				✓	projekt	10x45'	földrajz
24.	Virtuális világok			✓				✓	✓	✓				4 x 45'	társadalomism.
25.	Betiltható-e a koldulás?	✓	✓	✓	✓									2 x 45'	társadalomism. osztályfőnöki
26.	A teljes élet esélye II.		✓		✓	✓						✓		2 x 45'	társadalomism. osztályfőnöki
27.	Vétkesek közt cinkos, aki néma		✓	✓	✓					✓				2 x 45'	társadalomism. osztályfőnöki

	A modul címe	Kompetenciafejlesztési fókuszok / központi témák										Modul-típus	Idő-tartam	Befogadó tantárgyak, megvalósítási keretek	
		Tolerancia	Szolidaritás	Autonómia	Felelősség	Identitás	Szabályok	Kooperáció	Vélemény	Döntés	Konfliktus				Probléma
28.	Elkerülhető-e az erőszak?		✓		✓				✓	✓		✓		2 x 45'	társadalomism. osztályfőnöki
29.	Valóban a részvétel a fontos?				✓		✓	✓						2 x 45'	osztályfőnöki
30.	Sok kicsi sokra megy (Közmondásaink üzenetei)	✓				✓			✓					2 x 45'	osztályfőnöki
31.	Szabályaink				✓		✓		✓		✓			2 x 45'	osztályfőnöki
32.	Parancsra tettem			✓	✓				✓	✓				2 x 45'	osztályfőnöki
33.	Örökbefogadás		✓		✓					✓	✓			3 x 45'	osztályfőnöki
34.	Ne félj, mások is így csinálják...			✓	✓				✓		✓			2 x 45'	osztályfőnöki
35.	„We are the children” (A nemzetközi szolidaritásról)	✓	✓		✓							✓		3 x 45'	társadalomism.
36.	Cián a Tiszában		✓		✓				✓	✓	✓			3 x 45'	társadalomism.
37.	A gyermekek jogai és az UNICEF	✓	✓		✓				✓					3 x 45'	társadalomism.
38.	Pillantás a Kristálygömbbe							✓	✓					3 x 45'	társadalomism.
39.	Parancsnok a hídon		✓		✓			✓				✓		3 x 45'	társadalomism.
40.	Mitől döglük a légy?			✓	✓			✓	✓					3 x 45'	társadalomism.

10. évfolyam

	A modul címe	Kompetenciafejlesztési fókuszok / központi témák										Modul-típus	Idő-tartam	Befogadó tantárgyak, megvalósítási keretek	
		Tolerancia	Szolidaritás	Autonómia	Felelősség	Identitás	Szabályok	Kooperáció	Vélemény	Döntés	Konfliktus				Probléma
1.	Tudomány csecsemőkorban (A történeti ökológia)				✓	✓				✓				2 x 45'	történelem
2.	Róma vagy Bizánc?				✓					✓	✓			1 x 45'	történelem
3.	A fehérvári országlátó napok							✓	✓	✓				1 x 45'	történelem
4.	„Jertek Magyarországra!” (Betelepítők és betelepülők a XIII. században)	✓								✓		✓		1 x 45'	történelem
5.	Mi lett volna, ha...? (Az oligarchák világa)	✓							✓					1 x 45'	történelem
6.	Megelevenedik a visegrádi királytalálkozó				✓			✓	✓					2 x 45'	történelem
7.	Király vagyok! (Mátyás, az „igazságos”)							✓	✓					2 x 45'	történelem
8.	Erdély három nemzete	✓			✓			✓	✓					1 x 45'	történelem
9.	A szatmári béke (Áruló volt-e Károlyi?)				✓			✓		✓	✓			1 x 45'	történelem
10.	A középkori városok költségvetési vitája	✓			✓						✓	✓		1 x 45'	történelem
11.	Kössünk békét! (Az augsburgi vallásbéke)	✓						✓	✓					1 x 45'	történelem
12.	Boszorkányok nincsenek!	✓	✓									✓		2 x 45'	történelem
13.	„A mór megtette kötelességét...”	✓						✓						2 x 45'	történelem

	A modul címe	Kompetenciafejlesztési fókuszok / központi témák										Modul-típus	Idő-tartam	Befogadó tantárgyak, megvalósítási keretek	
		Tolerancia	Szolidaritás	Autonómia	Felelősség	Identitás	Szabályok	Kooperáció	Vélemény	Döntés	Konfliktus				Probléma
14.	Versailles mint minta							✓						2 x 45'	történelem
15.	A vestfáliai béke						✓	✓		✓				1 x 45'	történelem
16.	Népek és kultúrák keveredése Magyarországon	✓	✓			✓								4 x 45'	földrajz
17.	Irány az űr!							✓	✓	✓		✓		4 x 45'	fizika
18.	Csernobil, 1986.		✓		✓				✓		✓			6 x 45'	fizika
19.	Vegyületek az asztalunkon							✓	✓			✓		4 x 45'	kémia
20.	Beszélgessünk a drogokról!			✓	✓				✓	✓				3 x 45'	kémia
21.	Olajválság a láthatáron				✓				✓	✓		✓		1 x 45'	kémia
22.	Vezetők a csúcson	✓	✓		✓							✓		3 x 45'	földrajz
23.	Az ökológiai lábnyom			✓	✓	✓				✓				3 x 45'	földrajz
24.	Távol-keleti kultúrák	✓		✓										2 x 45'	földrajz
25.	Áramlatok, amelyek megrázzák a világot				✓				✓	✓		✓		3 x 45'	földrajz
26.	A pénzvilág templomai							✓	✓	✓		✓		3 x 45'	földrajz
27.	A nepáli lokta-papír program		✓		✓									1 x 45'	földrajz

	A modul címe	Kompetenciafejlesztési fókuszok / központi témák										Modul-típus	Idő-tartam	Befogadó tantárgyak, megvalósítási keretek	
		Tolerancia	Szolidaritás	Autonómia	Felelősség	Identitás	Szabályok	Kooperáció	Vélemény	Döntés	Konfliktus				Probléma
28.	Hutuk és tuszik – Kinek van igaza?	✓								✓		✓		2 x 45'	földrajz
29.	Animizmus – világvallás?	✓	✓						✓					2 x 45'	földrajz
30.	Az ENSZ intézményrendszere		✓		✓									2 x 45'	földrajz
31.	A csoki útja		✓		✓							✓		2 x 45'	földrajz
32.	„Vigyázó szemetek Párizsra vessétek!”	✓			✓				✓			✓		2 x 45'	földrajz
33.	Akiken átléptek az országhatárok (Szelenc)		✓			✓			✓		✓			2 x 45'	földrajz
34.	Kívülről vagy belülről? (A segélyezés és a fejlesztés két oldala)	✓	✓		✓				✓	✓				2 x 45'	földrajz
35.	Öltöny vagy overall?			✓	✓			✓	✓					3 x 45'	osztályfőnöki
36.	A vélemény-nyilvánítás iskolai keretei						✓				✓	✓		4 x 45'	osztályfőnöki
37.	Miért pont én?			✓	✓			✓						2 x 45'	osztályfőnöki
38.	Mennyibe kerül a becsület?	✓	✓											3 x 45'	osztályfőnöki
39.	Hogy mondjam, hogy megértsd végre?		✓				✓	✓						2 x 45'	osztályfőnöki
40.	Elfogadásunk határai	✓		✓	✓			✓						3 x 45'	osztályfőnöki
41.	Hová tűnt az erkölcsi halál?			✓	✓									2 x 45'	osztályfőnöki

	A modul címe	Kompetenciafejlesztési fókuszok / központi témák										Modul-típus	Idő-tartam	Befogadó tantárgyak, megvalósítási keretek	
		Tolerancia	Szolidaritás	Autonómia	Felelősség	Identitás	Szabályok	Kooperáció	Vélemény	Döntés	Konfliktus				Probléma
42.	„Csak a törvény a tiszta beszéd”			✓	✓						✓			2 x 45’	osztályfőnöki
43.	„Apám hitte”	✓	✓						✓					3 x 45’	osztályfőnöki
44.	A szolidaritás éjszakája	✓	✓		✓							✓		3 x 45’	társadalomism.
45.	Az információs társadalom							✓	✓			✓		3 x 45’	társadalomism.
46.	Terroristák – kommandósok			✓				✓	✓			✓		2 x 45’	társadalomism.
47.	Európai elvek és autonóm közösségek			✓	✓	✓		✓		✓				2 x 45’	társadalomism.
48.	Toleranciával és törvénnyel – Az egyenlő bánásmódot	✓	✓		✓				✓		✓			3 x 45’	társadalomism.
49.	Zulejka és sorstársai	✓	✓						✓					2 x 45’	társadalomism.
50.	Vicc, kabaré, szamizdat	✓			✓	✓						✓		1 x 45’	társadalomism.
51.	A kultúra éjszakai és nappali arca	✓	✓						✓					1 x 45’	társadalomism.
52.	Életben maradni	✓	✓						✓					1 x 45’	társadalomism.

11. évfolyam

	A modul címe	Kompetenciafejlesztési fókuszok / központi témák										Modul-típus	Idő-tartam	Befogadó tantárgyak, megvalósítási keretek	
		Tolerancia	Szolidaritás	Autonómia	Felelősség	Identitás	Szabályok	Kooperáció	Vélemény	Döntés	Konfliktus				Probléma
1.	Társadalmi szerződés		✓				✓					✓		1 x 45'	történelem
2.	Polgárnak lenni jó				✓	✓	✓							1 x 45'	történelem
3.	Reformkori újság szerkesztése			✓	✓				✓					3 x 45'	történelem
4.	Kommuna		✓					✓				✓		1 x 45'	történelem
5.	Falanszter						✓					✓		1 x 45'	történelem
6.	Széchenyi és Kossuth vitája				✓						✓	✓		3 x 45'	történelem
7.	Egy öreg alkotmány			✓		✓	✓							2 x 45'	történelem
8.	A szarajevói merénylet							✓	✓		✓			3 x 45'	történelem
9.	Csak ne az én kertembe...	✓			✓			✓						3 x 45'	etika
10.	A szegények bankára		✓		✓			✓						2 x 45'	társadalomism.
11.	Egy a Világ Igazai közül (Sztéhló Gábor)		✓	✓								✓		1 x 45'	társadalomism.
12.	Orvosok Határok Nélkül		✓		✓					✓				2 x 45'	társadalomism.
13.	Modern mecénások				✓				✓			✓		3 x 45'	Történelem

	A modul címe	Kompetenciafejlesztési fókuszok / központi témák										Modul-típus	Idő-tartam	Befogadó tantárgyak, megvalósítási keretek	
		Tolerancia	Szolidaritás	Autonómia	Felelősség	Identitás	Szabályok	Kooperáció	Vélemény	Döntés	Konfliktus				Probléma
14.	Vajon milyen lesz a világ jövője?								✓	✓	✓			2 x 45'	társadalomism.
15.	Egy csepp emberség		✓					✓				✓		1 x 45'	társadalomism.
16.	Méltányos kereskedelem		✓		✓			✓						3 x 45'	társadalomism.
17.	Historia Romani I.	✓				✓					✓			2 x 45'	társadalomism.
18.	Áldokumentumok, hatáskeltés, manipuláció			✓					✓	✓				3 x 45'	médiaismeret
19.	A marokvilág hiányzó etikettje						✓	✓	✓					2 x 45'	osztályfőnöki
20.	Az idősek a társadalomban	✓	✓									✓		2 x 45'	osztályfőnöki
21.	Lassan megöregszünk				✓			✓				✓		2 x 45'	osztályfőnöki
22.	Civil kezdeményezések		✓		✓			✓						3 x 45'	osztályfőnöki
23.	Minden eladó! Minden eladó?			✓		✓				✓				2 x 45'	osztályfőnöki
24.	Azok az ötvenes évek...							✓	✓	✓				5 x 45'	komplex
25.	1956 – Polgár a forradalomban			✓	✓						✓			5 x 45'	komplex

12. évfolyam

	A modul címe	Kompetenciafejlesztési fókuszok / központi témák										Modul-típus	Idő-tartam	Befogadó tantárgyak, megvalósítási keretek	
		Tolerancia	Szolidaritás	Autonómia	Felelősség	Identitás	Szabályok	Kooperáció	Vélemény	Döntés	Konfliktus				Probléma
1.	Diktátorok görbe tükre			✓					✓		✓			2 x 45'	történelem
2.	Berlin fölött az ég		✓					✓				✓		1 x 45'	történelem
3.	A berlini fal			✓			✓				✓			1 x 45'	történelem
4.	A németek kitelepítése		✓								✓	✓		2 x 45'	történelem
5.	Kékcédulás választások			✓			✓			✓				2 x 45'	történelem
6.	A fordulat éve			✓		✓					✓			1 x 45'	történelem
7.	A Rajk-per					✓					✓	✓		2 x 45'	történelem
8.	A vasfüggöny két oldalán			✓		✓		✓						3 x 45'	történelem
9.	A GULAG-szigetcsoport					✓					✓	✓		1 x 45'	történelem
10.	A lengyel Szolidaritás mozgalom			✓				✓				✓		2 x 45'	történelem
11.	Peresztrojka			✓				✓		✓				2 x 45'	történelem
12.	A mostari Öreg-híd	✓	✓					✓						2 x 45'	társadalomism.
13.	A három T			✓			✓		✓					2 x 45'	társadalomism.

	A modul címe	Kompetenciafejlesztési fókuszok / központi témák										Modul-típus	Idő-tartam	Befogadó tantárgyak, megvalósítási keretek	
		Tolerancia	Szolidaritás	Autonómia	Felelősség	Identitás	Szabályok	Kooperáció	Vélemény	Döntés	Konfliktus				Probléma
14.	A teremtés nyolcadik napja	✓	✓					✓						3 x 45'	társadalomism.
15.	Historia Romani II.	✓				✓		✓						2 x 45'	társadalomism.
16.	A Szabad Európa Rádió			✓	✓						✓			2 x 45'	társadalomism.
17.	Bányászok sztrájkja Angliában		✓						✓		✓			2 x 45'	társadalomism.
18.	Hitelkártyavárunk				✓					✓		✓		2 x 45'	társadalomism.
19.	A Watergate-ügy			✓	✓						✓			1 x 45'	társadalomism.
20.	Magántörténelem					✓			✓	✓				3 x 45'	médiaismeret
21.	Kivándorló diplomások			✓						✓		✓		2 x 45'	osztályfőnöki
22.	Mikor szakad el a cérna?							✓			✓	✓		2 x 45'	osztályfőnöki
23.	Senkinek sincs a zsebében a bölcsék köve	✓					✓	✓						2 x 45'	osztályfőnöki
24.	Kié március 15-e?					✓			✓			✓		2 x 45'	osztályfőnöki
25.	A legvidámabb barakk			✓		✓					✓			5 x 45'	komplex
26.	Rendszerváltás Magyarországon			✓	✓					✓				5 x 45'	komplex